

Lakatos Miklós

Beszélgetés Kerékgyártó Györgyné egyetemi tanárral

Interview with Professor Emerita Erzsébet Kerékgyártó (Sallay)

LAKATOS MIKLÓS, a Központi Statisztikai Hivatal ny. szakmai főtanácsadója
E-mail: drlakatosmiklos@gmail.com

A Győr-Sopron megyei Farádon született 1939. december 10-én. Középiskolai tanulmányait a Soproni Állami Közgazdasági Technikum kereskedelmi tagozatán végezte; majd a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Általános Karára nyert felvételt, ahol 1963-ban tanári „B” szakon diplomázott. Teljes szakmai pályafutása a Budapesti Corvinus Egyetemhez (illetve jogelődjeihez) kötődik: végig járva az intézményi ranglétrát, 1991-ben lett egyetemi tanár, 2010-től máig pedig professor emeritaként végez szakmai tevékenységet. Több időszakban részt vett az egyetem vezetésében is, 1985 és 1992, valamint 1993 és 1995 között dékán volt. Számos tankönyvet, egyetemi jegyzetet állított össze, széles körű publikációs tevékenységet folytatott. Munkáját számos kitüntetéssel, 2005-ben Fényes Elek-émlékéremmel, 2009-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével ismerték el.

Kérem, szóljon néhány szót a szülői házról, családi háttéréről, tanulmányairól!

Paraszti családból származom. Édesapám a Don-kanyarnál meghalt, így édesanyám négyünket egyedül, nagyszülői segédlettel nevelt fel. Az általános iskolát szülőfalumban, Farádon végeztem, majd Sopronba, a közgazdasági technikum kereskedelmi tagozatára kerültem. Ott kollégiumban laktam, amit falusi lányként, az otthoni meleg családi légkör után nagyon nehéz volt megszoknom. Kezdetben a rossz anyagi körülményeinkre tekintettel mihamarabb dolgozni szerettem volna, de végül 1958-ban a középiskolai tanárain, különösen a statisztika-tanárnóm, *Jászberényi Antalné* ösztönzésére jelentkeztem a közgazdasági egyetem tanári szakára.

Az intézményben 6-8 évi szünet után épp akkor indították újra e szakot, amelyre csak nagyon magas pontszámmal lehetett bejutni. A felvételi tizennégyünknek sikerült. Szerencsénk volt, hogy *Balázs Béla* személyében egy olyan, több tárgyat is igényesen oktató és egyben nevelő tanárt kaptunk, aki jól összefogta a csoportot, illetve számos szakmai és szabadidős programot szervezett. Ennek köszönhetően életen át tartó barátságok szövődtek. Ugyanakkor a kollégiumban is jó közösség alakult ki, így azt mondhatom, hogy az egyetemi éveim kellemesen teltek.

Hogyan alakultak szakmai szempontból az egyetemi évek, miként kötelezte el magát a statisztika oktatása mellett?

Az egyetemen jó tanáraink voltak. Ki kell emelnem közülük *Halmai Erzsébetet*, aki megkedveltette velem a matematikát. Nagyon féltünk ettől a tárgytól, tekintettel arra, hogy a csoportunk többsége közgazdasági technikumból jött, ahol nem kaptunk valami jó matematikai alapképzést. A jó és segítőkész tanárnőnk segítségével azonban hamar ledolgoztuk a hátrányunkat. A statisztikát *Kupcsik József* szeretettette meg velünk: jó statisztikai szemléletet adott, és ugyan nem tanított aprólékosan, óráin mindig kaptunk valami pluszt tőle. Másodév végén, két féléves statisztikai stúdium után *Kupcsik József* a csoportunkból kettőnknek felajánlotta, hogy a Statisztika Tanszék demonstrátorai lehetünk. Ezt követően két másodéves csoportnak vezetem gyakorlatokat. Miután otthonról anyagi segítséget nem várhattam, részben ösztöndíjat kaptam, részben pedig esti és levelező tagozatos hallgatóknak adtam különórát statisztikából és könyvvitelből. Az egyetemi évek alatt három szaktárgyunk volt: tervezés, statisztika és könyvvitel. Én a statisztika mellett köteleztem el magam. Ötödévesként gyakorló tanárként Tatabányára kerültem, de a Statisztika Tanszékkel a kapcsolatom továbbra is megmaradt. Ez odáig vezetett, hogy *Ollé Lajos* tanszékvezető 1963-ban felajánlotta, legyek a tanszék munkatársa, amit örömmel el is fogadtam.

Pályakezdőként hogyan kapcsolódott be a tanszék munkájába?

Szerencsére az általános statisztikai csoportba kerültem, ahol két neves professzor, *Köves Pál* és *Párniczky Gábor* mellett dolgozhattam. Kezdetben fokozatosan kaptam a feladatokat, a gyakorlatvezetés mellett a dolgozatjavítástól a példakészítésig sok mindennel foglalkozhattam. Meghatározónak érzem szakmai pályafutásomban, hogy részt vehettem a híres *Köves–Párniczky-féle* általános statisztikai tankönyv összeállításában. (Emlékszem, a népszerűsége és elterjedtsége okán sok hallgató azt hitte, hogy a *Köves–Párniczky-névösszetétel* egy személyt takar, amin mindig jót neveltünk.) Megalkotásához sok háttérmunkára volt szükség az anyaggyűjtéstől kezdve a nemzetközi szakirodalom áttekintésén keresztül a példaanyagok összeál-

lítésáig. Ezt három fiatal kollégával, *Melega Tibornéval*, *Vita Lászlóval* és *Weitz Tamással* végeztük. Majd egyre komolyabb munkákat kaptam, rám bízta egyéb tankönyvek, jegyzetek egyes részeinek megírását, a szakirodalmi kutatást és nem utolsósorban a dolgozatok összeállítását. A tanszék számára fontos volt a tankönyv- és jegyzetkészítés, folyamatosan zajlottak az ezzel kapcsolatos munkálatok. Általában tízévente új vagy jelentősen átdolgozott statisztikai tankönyvek jelentek meg, amelyeket nemcsak a mi egyetemünk használt, de ezekből oktatott az ország számos egyéb intézménye is.

Ezzel kapcsolatban meg kell említenem, hogy 1987-ben – a fájdalomosan korán meghalt *Mundruczó György* kollégámmal – írtunk egy statisztikai tankönyvet a mérnök-közgazdász hallgatóknak, amely a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadótól nívódíjat kapott. Ennek aktualizált, még ma is forgalomban levő változatát *Sugár András*sal, *Szarvas Beatrix*szal és *Balogh Irénnel* közösen készítettük.

Az oktatási tevékenységbe fokozatosan kapcsolódtam be: a gyakorlatvezetés mellett először csak az esti és levelező, később pedig már a nappali tagozatosoknak is tartottam előadásokat. Az általános statisztikán kívül mezőgazdasági és életszínvonal-statisztikát is tanítottam, statisztikai esettanulmányok kurzust vezettem, mégis fő szakmai területem mindvégig a két féléves általános statisztika oktatása maradt. Célként fogalmaztam meg, hogy elérjem, a hallgatók értsék meg a statisztikát, tudjanak belőle „olvasni”, valamint későbbi munkájukban, ha szükség van rá, alkalmazzák is a megszerzett tudást.

Azt hiszem, Ön egyike azon keveseknek, akik 1963-tól napjainkig személyesen is átélhették a statisztikaoktatásban bekövetkezett változásokat a közgazdasági egyetemen. Kérem, jellemezze ezeket!

A statisztika oktatása két részre tagolódott. Az általános statisztikát alapozó módszertani tárgyként, egységes program szerint tanítottuk minden szakon és tagozaton. A szakstatisztika oktatása pedig a főbb szakoknak megfelelően, külön program és tematika szerint történt. Az 1970-es évek elejétől kezdve az általános statisztika, azaz az egységes statisztikai módszertan egyre nagyobb szerepet kapott. A tananyag bővült, jelentősen nőttek a reprezentatív adatfelvétel, a korreláció és a regressziószámítás témakörök, a hipotézisek ellenőrzése is része lett az oktatásnak.

A hallgatóknak két félévig tanítottunk általános statisztikát a Köves–Párniczky-könyv alapján, gyakorlatilag a mai napig megmaradt felállásban, azaz egy félév leíró, egy félév következtető statisztika bontásban (utóbbi egy alapos két- és többváltozós regressziószámítási fejezettel, majd idősoelemzéssel zárult). Már korábban kialakult az a munkamegosztás (a nyugati egyetemektől teljesen eltérő módon), hogy a valószínűségszámítás nem a következtető statisztika része, hanem külön matematikai tárgy volt, ami gyakorlatilag azóta is így maradt. Ebben az időben má-

sodévtől kezdve 8 szakon tanultak a diákok; ezek mindegyikén egy, az általános statisztikára épülő, de a szak sajátosságainak megfelelő gazdasági statisztikával folytatódott az oktatás a 3. félévben. Volt ipar-, közlekedés-, külkereskedelmi stb. statisztikai kurzus, melyek mindegyikének keretében a nemzetgazdasági elszámolásokkal is megismerkedhettek a hallgatók. A tanári „B” szakon számvitel-statisztika szakos középiskolai tanárokat képeztünk. Ők több statisztikai tárgyat tanultak, az alapstatisztika és ágazati statisztikák mellett alkalmazott regressziószámítást, prognosztikát, demográfiát is.

Az 1980-as évek közepén bevezetett Csáki–Zalai-féle reform után a statisztikaoktatás is átalakult, a szakokkal együtt eltűntek a gazdaság-/ágazati statisztikák is. Az általános statisztika viszont megmaradt, amelyet az 1990-es évek közepétől már a Hunyadi–Mundruczó–Vita-hármas nevével fémjelezhető tananyag alapján tanítottunk (ez a Köves–Párniczky-tananyag hagyományaira épült, de annál egyebek mellett azért is „korszerűbb” volt, mert figyelembe vette a számítástechnika térhódítását). A tanár szakok gyakorlatilag megszűntek, a gazdaságstatisztika lényegében „elhalt”. A tanszék sokszor próbálkozott korszerű ismeretek bevezetésével, de ez irányú kísérleteit az egyetem vezetése nem támogatta. Ettől az időtől kezdve egészen a 2000-es évek végéig egy olyan hibrid rendszer működött, amelyben 3 év után, főiskolai diplomával be lehetett fejezni a tanulmányokat, de ez csak a hallgatók elenyésző részét jellemezte. A statisztika bővebb oktatására a Statisztika mellékszakirányon nyílt mód, itt évente 20-25 hallgató tanult további statisztikai tárgyakat és szerzett diplomába bekerülő végzettséget. A Bologna-folyamat aztán a 2000-es évek elején újra átalakította a képzési rendszert, és ezzel a statisztikaoktatás tovább szűkült az egyetemünkön. Gyakorlatilag csak két félévnyi tanítás maradt meg, némileg szűkített tematikával, ebben az időszakban már egy új Hunyadi–Vita-féle tankönyv alapján. A 2000-es években még úgy nézett ki, hogy az ökonometria egy új pillér lehet, de az új alapszakok közül ezt csak az Alkalmazott közgazdaságtan (Economics) szakon tanítjuk. A Statisztika mellékszakirány is időközben eltűnt, és a tanszék különböző okok miatt a mesterképzésen sem jelenik meg. Természetesen vannak folyamatos tantárgyfejlesztések, új diszciplínák és tárgyak (például adatvizualizáció, időszormodellek, nemzetgazdasági elszámolások, panel ökonometria), de ezeket a hallgatók alapvetően egy-egy szakon vagy választható módon, kis létszámban tanulják.

A hosszú évtizedek alatt milyen módszer(ek)e)t követtek a statisztikaoktatásban? Hogyan történt a számonkérés? Miként változott a hallgatók viszonyulása a tárgyhöz?

Az 1960-as években a statisztika oktatása a rendelkezésre álló saját készítésű tananyagok (tankönyvek, jegyzetek, példatárak és egyéb nyomtatott, sokszorosított

segédletek) alapján, előadásokon és gyakorlati foglalkozásokon történt. Az általános statisztika és a szakstatisztika oktatásában sokáig elsődleges szerepe a nagy létszámú előadásoknak volt. Ezek anyagait 20-25 fős tanulócsoportoknak tartott gyakorlati foglalkozásokon dolgoztuk fel, melyeken a hallgatók a számítási módszereket is elsajátíthatták. Később, az 1970-es évektől kezdve csökkent az előadások szerepe, és inkább a gyakorlati foglalkozásokra helyeztük a hangsúlyt, melyek keretében nemcsak a számítási módszerek begyakorlását tűztük ki célul, hanem a statisztikai, közgazdasági elemzési készség elsajátítását is szorgalmaztuk. A létszám bővülése miatt a gyakorlati oktatásokon résztvevők száma is nőtt, nem volt ritka a 40-50 fős csoport sem. Ennek következtében a tanítás kissé személytelenné vált, példamegoldó előadásokká formálódott. Pályám elején általában tudtam a hallgatóim nevét, azonban később, ahogy nőtt a csoportjaim létszáma, egyre kevésbé tudtam teljesíteni ezt az alapvető pedagógiai elvárást. Az egyes statisztikai tárgyak lezárásakor az egész tananyagból kollokváltak a hallgatók. A kollokvium írásbeli és szóbeli részből állt; aki az írásbeli vizsgán nem felelt meg, nem tehetett szóbeli vizsgát. Az évek során, nem függetlenül a létszám bővülésétől, a számonkérés egyre inkább az írásbeli vizsgáztatás felé tolódt el, a statisztikai példák mellett megjelentek a tesztjellegű kérdések is. A számítógép, az internet belépése az oktatásba sok mindent megváltoztatott. Ma már a hallgatók ezek felhasználásával adnak számot a tudásukról, és személyesen csak ritkán találkoznak az oktatókkal.

Manapság az egyetemi oktatók közül egyre többen kapnak külföldi ösztöndíjat, így más országok egyetemének tapasztalatait is hasznosíthatják. Továbbá elterjedt az a módszer, hogy a hallgatók minősíthetik az oktatók munkáját, mely jelzésértékű visszacsatolást jelent.

A diákok statisztikához történő hozzáállásában nem érzek nagyobb változást, de talán nőtt a tárgy iránti érdeklődés az utóbbi évtizedekben. Ez utóbbinak valószínűleg az az oka, hogy az élet minden területén egyre inkább szükség van statisztikai ismeretekre, és ezt a hallgatók is érzékelik.

A Statisztika Tanszék oktatási munkájában mindig nagy szükség volt a demonstrátorokra; napjainkban évente kb. 10-15 fő segíti a feladatok ellátását. Közülük többen a statisztikus pályát választják, az utánpótlást adják.

Az oktatás mellett kutatási tevékenységet is végzett, és idővel az egyetemi vezetésben is részt vállalt. Hogyan tudta e feladatokat összehangolni?

Az egyéni kutatások összefüggtek azzal, hogy a tudományos fokozat megszerzéséhez kutatási tevékenységet kellett végezni. Esetemben is így volt, a kandidátusi disszertációm a koncentráció statisztikai mérési módszereivel és a mezőgazdasági termelés vizsgálatára szolgáló alkalmazásukkal foglalkozott. Tulajdonképpen a tankönyv és a jegyzetírás is a kutatói munka része volt, hiszen annak eredményeit be

tudtuk emelni a készülő anyagokba. A kutatási tevékenységem nagy részét azonban nem egyénileg, hanem Mundruczó György kollégámmal, majd több tanszéki csoportba szerveződve végeztem. Elsősorban a különböző statisztikai módszerek gyakorlati alkalmazásával foglalkoztam. Így például a mezőgazdasági termelés hatékonyságának, koncentráltóságának vizsgálatával, a nemzetközi összehasonlításának módszereivel, a vállalatok gazdasági tevékenységének minősítésével, a rangsorolási eljárásokkal, a fogyasztói árindexszámítás kérdéseivel, a szegénységi küszöbszámokkal, a felsőoktatási bérek és keresetek elemzésével stb. Kutatási irányultságom másik fő területe – amelyen Sugár András és Szarvas Beatrix kollégáimmal dolgoztam – a statisztika oktatásának módszereihez, a hallgatói teljesítmények méréséhez és értékeléséhez, illetve a tárgyak oktatásának és az oktatók munkájának hallgatói véleményezéséhez kapcsolódott; eredményeink számos publikációban jelentek meg. Egyéb szakmai feladatokat is sokszor vállaltam, például a Magyar Nagylexikon statisztikai címszavainak írását.

Amikor 1985-ben kineveztek az Ipari Kar, majd négy évvel később az Alapozó Képzés dékánjának, valóban nehéz volt az oktatást, a kutatást és a vezetői munkát összeegyeztetni, de mindhárom tevékenység továbbra is jelen volt a szakmai életemben, csak más arányokban. A Statisztika Tanszékkel nem szakadt meg a kapcsolatom, így 1995-ben, a dékáni tisztségtől megválva, zökkenőmentesen folytathattam az oktatói munkámat.

Az egyetem Statisztika Tanszéke közismerten szoros kapcsolatot ápolt a Központi Statisztikai Hivatallal. Milyen jellegű kapcsolatokról volt szó?

Ez a kapcsolat különösen akkor volt szoros, amikor 1950 és 1963 között a KSH (Központi Statisztikai Hivatal) akkori elnöke, Péter György volt a Statisztika Tanszék vezetője. Abban az időben a tanszék munkatársainak egy része munkaszereződéssel a KSH-ban is dolgozott azzal a céllal, hogy tudásukkal segítsék az ottani munkát. Például Ay János a mezőgazdasági statisztika módszertanában, Köves Pál az indexszámításban, Kupcsik József a gazdaságstatisztikában, Párniczky Gábor a nemzetközi kapcsolatokban járult hozzá az intézmény feladatainak ellátásához. Később már nem volt ilyen szoros a kooperáció, inkább csak esetenként, egy-egy konkrét feladat megoldásával támogattuk az intézményt. Például, amikor a mezőgazdaság statisztikai koncentrációjának módszerét kutattam, az eredményeimet átadtam a hivatal munkatársainak, és segítettem őket az eljárás alkalmazásában, de részt vettem a KSH létminimum-számítással, fogyasztói árindexszámítással kapcsolatos munkálataiban, munkabizottságaiban is. A tanszéken nagyon sok továbbképző tanfolyamot tartottunk, amelynek hallgatói között a KSH munkatársai is ott voltak, továbbá többben a segítségünkkel szerezték meg a tudományos fokozatukat, néhány hivatali kolléga pedig részt vett a tanszék oktatói tevékenységében.

Kérem, engedjen meg még egy utolsó kérdést! Hogyan telnek a nyugdíjas évei?

A mai napig tartom a tanszékkal a kapcsolatot, szellemileg frissen tart, és örömet okoz. Sokszor kikérik a véleményemet oktatásszervezési, statisztikai módszertani kérdésekben, részt veszek tanszéki értekezleteken, figyelemmel kísérem, és segítem a demonstrátorok munkáját. Érdeklődve követem a statisztikával kapcsolatos szakmai és közéleti híreket, jelen vagyok a Magyar Tudományos Akadémia statisztikai albizottságának ülésein és a Magyar Statisztikai Társaság rendezvényein. Az utóbbi szervezet örökös tagjává választottak.

Magánéletemben örömmel találkozom a fiaim családjával. Öt fiú unokám közül egy már dolgozik, ketten most végeztek Angliában, az egyik informatika, a másik marketing mesterszakon, a két legfiatalabb pedig most kezdte tanulmányait az egyetemünkön.

Köszönöm a beszélgetést, jó egészséget kívánok!